

De Stellinga-opstand in een nieuw perspectief

Een *conflictanalyse* van de Stellinga-opstand (841-843)

Fig.1 Doop van de Saksen

Sanne E. Boekholt [6428258]
s.e.boekholt@students.uu.nl

Ges-Eindwerkstuk BA Geschiedenis (GE3V14054)
Faculteit Geesteswetenschappen
Departement Geschiedenis en Kunstgeschiedenis
Universiteit Utrecht
Begeleider: Dr. Carine van Rhijn

April 2021

Inhoud

Afkortingen.....	3
Samenvatting.....	4
Inleiding.....	5
Hoofdstuk 1, Gemeenschap	10
De rol van identiteit.....	11
De ‘Saksen’	12
Het gemeenschappelijk geheugen.....	14
Hoofdstuk 2, Menselijke behoeften.....	16
Veiligheid	17
Politieke toegang.....	18
Acceptatie	19
Hoofdstuk 3, Het Karolingische hof.....	21
Christelijke begraafplaatsen.....	21
De doop	22
Praktisch aspect.....	23
Heidenen	24
De Marklo-vergadering	26
Hoofdstuk 4, ‘Internationale banden’	28
Voorafgaande spanningen	30
Het conflict tussen de broers.....	30
De Saksische deelnamen in het conflict.....	31
Conclusie	35
Afbeeldingen.....	37
Bibliografie	38
Primaire literatuur	38
Secundaire literatuur	38

Afkortingen

AFR *Annales Regni Francorum*

PSC Protracted Social Conflict

VK *Vita Karoli*, Einhard

Samenvatting

In deze scriptie wordt de Stellinga-opstand (841 – 843) geanalyseerd. De Stellinga-opstand was een Saksische opstand die plaats vond tijdens de Karolingische heerschappij (768 – 877). De aard van de Stellinga-opstand is tot op heden een belangrijk historisch debat. Dit debat werd sinds de jaren vijftig van de vorige eeuw al hevig gevoerd onder historici. Deze scriptie biedt een unieke benadering vanuit een conflictstudies perspectief. Hierbij wordt gebruik gemaakt van Edward Azars Protracted Social Conflict (PSC) theorie uit 1990. In deze theorie worden de *preconditions*: gemeenschap, menselijke behoeften, de ‘staat’ en ‘internationale betrekkingen’ geanalyseerd. Dankzij deze *preconditions* kan er iets worden gezegd over de periode die voorafging aan de Stellinga-opstand. Hierbij speelt het onderwerp ‘identiteit’ een belangrijke rol. Hier wordt dan ook dieper op ingegaan aan de hand van theoretische kaders vanuit de expertise conflictstudies. Tot slot wordt de relatie tussen de Stellinga-opstand en de ‘burgeroorlog’ (840 – 843) die rond dezelfde periode afspeelden geanalyseerd. Verschillende historici wijzen dit moment aan als cruciale factor voor het uitbreken van de Stellinga-opstand.

Inleiding

De negende eeuw was een roerige periode voor het Frankische Rijk. Grenzen veranderden, rivaliteiten namen toe en leiders wisselden elkaar voortdurend af. De *Annalen van Xanten* melden dat er in het jaar 841 in Saksen een opstand was geweest tegen hun leiders. Deze opstandelingen stonden beter bekend als de Stellinga.¹ De Stellinga-opstand van 841 - 843 is een van de weinige grootschalige opstanden geweest die genoemd zijn in de bronnen zoals de *Annales Regni Francorum (ARF)*. De opstand vond plaats in samenhang met een groter conflict in het Karolingische Rijk.² In 840 was er namelijk een conflict tussen de erfgenamen van Lodewijk de Vrome (778 – 840) uitgebroken na zijn overlijden. Volgens diverse historici zoals Eric Goldberg was dit conflict tussen de zonen van Lodewijk de Vrome een belangrijke factor voor het uitbreken van de Stellinga-opstand. De naam Stellinga zou, aldus Robert Flierman, Oudsaksisch zijn voor metgezellen.³ De Saksen hadden deze naam aangenomen als verwijzing naar het feit dat ze terug wilden naar de pre-Karolingische periode, aldus Nithard.⁴ Sinds de inval van Karel de Grote (742 – 814) in 772 in Saksen was er veel veranderd.

In deze scriptie wordt de Stellinga-opstand op zichzelf en de ontwikkeling ervan weinig behandeld. De focus ligt op de aard van de Stellinga-opstand, dit is dan ook de hoofdvraag: Hoe valt de Stellinga-opstand te verklaren? Deze vraag past binnen het historisch debat over de Stellinga-opstand die tot op heden nog actief wordt gevoerd onder historici. De eerste onderzoeken naar de Stellinga-opstand werden in de jaren vijftig tot tachtig van de vorige eeuw gedaan door Duitse marxisten.⁵ Deze historici brachten de Stellinga-opstand in verband met (interne) sociale, politieke, juridische en economische ontwikkelingen van de Saksen. De nadruk werd door hen gelegd op de onderdrukking en de uitbuiting van de Saksen waar een klassenstrijd uit voortvloeiden.⁶ Vanaf 1995 kwamen hier nieuwe inzichten bij, vooral van

¹ *Annales of Xanten* 841 in Reinhold Ran (red.), *Fontes ad historiam regni Francorum aevi Karolini illustrandam*, I (Berlijn 1956), in: A. Cabaniss, 'Popular Revolt in the Ninth Century', *Studies in English*, 13 (1972), 1.

² R. Flierman, *Saxon Identities AD 150-900* (Londen 2017) 126 – 127.

³ N. Wagner, 'Der name der Stellinga', *Beiträge zur Namenforschung* n.s. 15 (1980) 128 – 133, in: R. Flierman, *Pagan, Pirate, Subject, Saint; Defining and Redefining Saxons 150 – 900 A.D.* (Proefschrift, Utrecht 2015) 219.

⁴ Nithard, 842, in *Carolingian chronicles: Royal Franksih annals and Nithard's Histories*, vert. B. Scholz (Michigan 1972) 167.

⁵ Deze Duitse historici zijn bijvoorbeeld H. Schulze en H. Bartmuss uit de jaren vijftig en W. Eggert, S. Epperlein, E. Müller-Mertens en R. Wenskus uit de jaren zestig tot tachtig.

⁶ E. Goldberg, 'Popular Revolt, Dynastic Politics, and Aristocratic Factionalism in the Early Middle Ages: The Saxon Stellinga Reconsidered', *Speculum* 70 (1995) 3, 467-501, aldaar 469.

Engelstalige onderzoekers. Zo stelde Goldberg dat het belangrijk was om de Stellinga-opstand vooral in de context van de grote politieke instabiliteit, met name ten oosten van de Rijn, te plaatsen. Volgens Goldberg moeten we bovenal kijken naar de ‘burgeroorlog’ die zich rond de Stellinga-opstand afspeelden aan de oostkant van de Rijn.⁷ In het vierde hoofdstuk wordt hier verder op ingegaan.

Over het algemeen werd gesteld dat de Stellinga-opstand een gevolg was van de drie klassen: *frilingi*, *lazzi* en *edhilingui*.⁸ Tijdens de Saksische oorlogen hadden de adel partij gekozen voor Karel de Grote. Dit zou ertoe hebben geleid dat de onderklassen zich steeds meer tegen het bestuur en de adel gingen verzetten.⁹ Rembold stelt daarentegen dat de Stellinga juist niet een op klassen gebaseerde beweging was die zich inzette voor de vernietiging van de privileges van de adel. Volgens Rembold is het beter om Stellinga te begrijpen als een ‘gilde’ of ‘horizontale vereniging’ die zou hebben deelgenomen aan de versterking van het gewoonterecht. Daarnaast wilde de Stellinga volgens Rembold ook niet per se terug keren naar het ‘heidendom’ maar was het ook niet expliciet tegen het Karolingische Rijk.¹⁰ Het huidige historische debat ontvangt deze verschillende zienswijzen van de Stellinga-opstand.

Deze scriptie is opgezet als een conflictkaart. Door het gebruik van een conflictkaart kan de Stellinga-opstand worden geanalyseerd. Daarnaast kan het bijdragen aan het begrip en de veranderende dynamiek die kan hebben geleid tot de uitbraak van de opstand. Een van de voordelen van een conflictkaart is dat er wordt gewerkt in sleutelcomponenten, wat het makkelijker maakt om een conflict te analyseren vanuit verschillende compartimenten en perspectieven.¹¹

Voor deze scriptie wordt de conflictkaart van Edward Azar gebruikt. Azar ontwierp in 1990 zijn Protracted Social Conflict theorie (PSC). Hierin wordt gekeken naar langdurige sociale conflicten. Azar maakt onderscheid tussen *preconditions* en het proces. Voor deze scriptie worden alleen de *preconditions* gebruikt. De kern van Azar’s conflictkaart, aldus Jolle Demmers, bestaat uit identiteitsgroepen (bijvoorbeeld raciaal, religieus, etnisch etc.). Volgens Demmers wordt er daarnaast ook voldoende aandacht gegeven aan de staat en de internationale

⁷ Goldberg, ‘Popular Revolt, Dynastic Politics, and Aristocratic Factionalism in the Early Middle Ages’, 498.

⁸ *Lazzi* (onvrije boeren), *frilingi* (vrije boeren) en *edhilingui* (aristocratie); Nithard (842), 345.

⁹ R. Flierman, Pagan, Pirate, Subject, Saint; Defining and Redefining Saxons 150 – 900 A.D. (Proefschrift, Utrecht 2015) 219.

¹⁰ I. Rembold, *Conquest and Christianization; Saxony and the Carolingian World, 772-888* (Cambridge 2018) 116.

¹¹ J. Demmers, *Theories of Violent Conflict* (Oxfordshire 2016) 14.

actoren. Azar stelt: ‘Protracted social conflicts occur when communities are deprived of satisfaction of their basic needs on the basis of their communal identity.’¹² Tevens ‘spelen initiële omstandigheden (koloniale erfenis, binnenlandse historische setting en het multiculturele karakter van de samenleving) een belangrijke rol bij het vormgeven van het ontstaan van langdurige sociale conflicten’¹³ Het gaat dus niet zo zeer om de Stellinga maar juist om de perioden voorafgaand. Dit in het debat rondom de vraag of de Stellinga anti-Karolingisch conflict, een antichristelijk conflict, een anti-klassenconflict, een samenvoeging van allen, of geen van allen was.

Binnen de PSC-theorie probeert Azar te bandrukken dat oorzaken van dergelijke conflicten voornamelijk liggen binnen en tussen staten, en niet uitzonderlijk tussen staten. Er zijn vier clusters van variabelen die als randvoorwaarden gelden voor een transformatie naar een hoger intensiteitsniveau: van een lokaal probleem naar een regionaal conflict.¹⁴

Het idee van een opstand komt in eerste instantie niet overeen met Azars theorie: deze is geschikt voor langdurige (sociale) conflicten en niet voor opstanden. Toch is Azars PSC-theorie goed toepasbaar op de Stellinga-opstand omdat de Stellinga-opstand geen plotselinge gebeurtenis was. Het was een opstapeling van langdurige sociale conflicten tussen de Franken en de Saksen. Voor deze scriptie worden de invallen van Karel de Grote in 772 gebruikt als beginpunt voor deze langdurige sociale conflicten.¹⁵

Zoals eerder genoemd worden de *preconditions* van Azar’s PSC-theorie geanalyseerd. Hierbij staan vier clusters centraal die ook de basis vormen voor de hoofdstukindeling. In het eerste hoofdstuk wordt de ‘gemeenschappelijke inhoud’ onder de Saksen geanalyseerd. Met de ‘gemeenschappelijke inhoud’ wordt bedoeld de gedeelde cultuur in Saksen. Bijvoorbeeld het collectief geheugen of een gedeelde geloofsovertuiging. Voor dit eerste hoofdstuk wordt gebruik gemaakt van bronnen en literatuur die wat vertellen over de identiteit van gemeenschap van de Saksen. Volgens Azar zijn landen waarin een gebrek aan ‘gemeenschappelijke inhoud’

¹² E. Azar, *The management of Protracted Social Conflict: Theory and Cases* (Hampshire 1990) 12 in: J. Demmers, *Theories of Violent Conflict* (Oxfordshire 2016) 79.

¹³ Azar, ‘The management of Protracted Social Conflict’ (2016) 85.

¹⁴ O. Ramsbotham, ‘The analysis of Protracted Social Conflict: A tribute to Edward Azar’, *Review of International Studies*, 31 (2005) 1, 109-126, aldaar 114.

¹⁵ *ARF in Carolingian chronicles: Royal Franksih annals and Nithard’s Histories*, vert. B. Scholz (Michigan 1972); Einhard, *VK*, in: *Two Lives of Charlemagne; Einhard and Notker the Stammerer*, vert. D. Ganz (Londen 2008).

aanwezig is gevoeliger voor sociale conflicten.¹⁶ Daarom is het belangrijk om te kijken naar de gemeenschappelijke inhoud van de Saksen en of dit een potentiële voedingsbodem voor het conflict was. Als tweede worden primaire menselijke behoeften geanalyseerd. Een gebrek aan basisbehoeften is volgens Azar een onderliggende oorzaak voor langdurige sociale conflicten.¹⁷ Aan de hand van bronnen als de *ARF*, de *Vita Karoli (VK)* en literatuur wordt onderzocht of er sprake was van gebrek aan de basisbehoeften onder de Saksen en welke effect dit gebrek had. Volgens Azar kan de ‘staat’ op deze basisbehoeften reageren.¹⁸ Dit is dan ook Azars derde punt: de rol van de ‘staat’. Maar omdat ‘staat’ een vrij modern begrip is wordt er in dit hoofdstuk gesproken over de rol van het Karolingische hof. Deze keuze is gemaakt om dat het Karolingisch hof net als ‘staten’ de heerschappij hadden over een bepaald gebied. In dit derde hoofdstuk wordt de *Capitulatio de partibus Saxoniae* geanalyseerd. Dit wordt aangevuld met de *ARF*, de *VK* en literatuur. Tot slot wordt er in het vierde hoofdstuk naar ‘internationale banden’ gekeken. Hiermee doelt Azar op hoe de ‘buitenwereld’ invloed op een conflict kan hebben.¹⁹ Met ‘buitenwereld’ wordt in deze scriptie bedoeld de gebieden buiten de Saksische regio. In dit laatste hoofdstuk wordt vooral het effect van het conflict tussen de broers Lotharius I (795- 855), Lodewijk de Duitser (806 – 876) en Karel de Kale (823 – 877) op de Saksen en ook de latere Stellinga besproken.

Er moet worden opgemerkt dat de gebruikte bronnen alleen aan het Frankische hof of Karolingische hof zijn geschreven en er dus een bepaalde mate van vooroordelen aanwezig zijn ten opzichte van de Saksen en de Stellinga. Tevens moet worden opgemerkt dat in de hoofdstukken van deze scriptie het taalgebruik en gebruik van begrippen is aangepast op de achtste en negende eeuw. Deze aanpassingen zijn gemaakt omdat Azar zijn theorie schreef in de twintigste eeuw, met het oog op conflicten vanaf de twintigste eeuw en niet de middeleeuwen. Tot slot, zoals in hoofdstuk één al wordt besproken, is er niet echt een Saksisch volk. De Franken zagen immers iedereen die in de regio Saksen woonden als ‘Saksen’.²⁰

¹⁶ Azar, ‘The management of Protracted Social Conflict’ (2016) 86.

¹⁷ Ramsbotham, ‘The analysis of Protracted Social Conflict’, 115.

¹⁸ E. Azar, *The Management of Protracted Social Conflict* (Hampshire 1990) 10, in: O. Ramsbotham, ‘The analysis of Protracted Social Conflict: A tribute to Edward Azar’, *Review of International Studies*, 31 (2005) 1, 109-126, aldaar 116.

¹⁹ Azar, ‘The management of Protracted Social Conflict’ (2016) 88.

²⁰ M. Innes, *An Introduction to Early Medieval Western Europe, 300-900: The Sword, the Plough and the Book* (Londen 2007), 412.

Daarom fungeert de term ‘Saksen’ in deze scriptie als koepelterm voor de bevolking die woonden in de regio Saksen.²¹

²¹ Rembold, *Conquest and Christianization*, 4 – 5.

Hoofdstuk 1, Gemeenschap

Als eerste punt stelt Azar dat de ‘gemeenschappelijke inhoud’ binnen langdurige, sociale conflicten moet worden geanalyseerd, want samenlevingen met multiculturele samenstellingen hebben een grotere kans op langdurige sociale conflicten.²² Azar beschrijft dat deze multiculturele samenstelling wordt gekenmerkt door een koloniaal verleden, waarbij er ongelijke toegang is tot macht. Daarnaast is er vaak sprake van een verdeel-en-heerspolitiek en een onderdrukt verleden. Bij deze verdeel-en-heerspolitiek wordt de ‘staat’ bestuurd door een aantal vooraanstaanden die niet altijd dezelfde belangen van alle groepen in het land of gebied behartigen. Dit kan vervolgens leiden tot fragmentatie en op de lange termijn tot sociale conflicten.²³ Het hoofdonderwerp in deze randvoorwaarden van Azar is ‘identiteit’. Identiteitsgroepen zijn sociale groepen die een identificatie delen zoals regio, religie, gemeenschap, etniciteit, stam of ras.²⁴ Hoofdstuk één en twee behandelen deze identiteitsgroepen.

Voor deze scriptie is het niet mogelijk om begrippen als ‘kolonialisme’ en ‘natiestaat’ toe te passen. Een notie van een natiestaat of koloniale politiek in de middeleeuwen is anachronistisch. Echter, het innemen van andermans gebied en de onderdrukking van de bevolking bestaat al eeuwen. Voor dit hoofdstuk wordt geanalyseerd hoe de Saksische gemeenschap tussen 772-841 eruitzag. Hierin ligt de focus op de periode waarin Karel de Grote heerste over Saksen (772-814). Opgemerkt moet worden, zoals eerder vermeld in de introductie, dat de bronnen die worden gebruikt bevooroordeeld zijn. De bronnen kunnen daarom eigenlijk alleen gebruikt worden om te schetsen hoe de Franken de Saksische gemeenschap zagen. Er wordt dus vanuit Frankische optiek geanalyseerd. In dit hoofdstuk wordt geanalyseerd of er sprake was van een gebrek aan ‘gemeenschappelijke inhoud’ in Saksen. Deze gemeenschap, zoals Kevin Avruch ook stelt, is een sociale groep die zich rond identiteit organiseerde.²⁵ Als eerste worden de begrippen ‘identiteit’ en ‘gemeenschappelijk identiteit’ toegelicht. Vervolgens wordt er geanalyseerd hoe deze begrippen zich tot de Saksen

²² Azar, ‘The management of Protracted Social Conflict’ (2016) 86.

²³ Azar, ‘The management of Protracted Social Conflict’ (2005) 114-115.

²⁴ K. Avruch, ‘Three Frameworks for Understanding Intractable Social Conflict: Reflections on Azar, Burton and Beyond’ in: J. Stone, R. Dennis en P. Rizova (red.) *The Wiley Blackwell Encyclopedia of Race, Ethnicity and Nationalism* (New York 2016) 528 – 539, aldaar 529.

²⁵ Avruch, ‘Three Frameworks for Understanding Intractable Social Conflict’, 529.

betrokken. Dit wordt gedaan aan de hand van Einhards *VK* en de *ARF*. Tot slot volgt er een korte analyse van het Saksisch gemeenschappelijke geheugen.

De rol van identiteit

Richard Jenkins stelt dat we identiteit nodig hebben. Dit maakt ons mens: ‘Zonder identiteit zou er eenvoudigweg geen menselijke wereld kunnen zijn, zoals wij die kennen.’²⁶ Maykel Verkuyten voegt daaraan toe dat sociale identiteit gaat over de relatie tussen het individu en de ‘wereld waarin ze leven’.²⁷ Echter, Jolle Demmers merkt op dat we voorzichtig moeten zijn als we verschillende groepen gaan identificeren. Volgens Demmers moeten we oppassen als we onze breuklijnen van sociale identiteiten tussen groepen gaan baseren op religie, natie of etniciteit.²⁸ Deze ideeën van Jenkins, Verkuyten en Demmers zijn belangrijk om mee te nemen wanneer we sociale identiteiten analyseren in de middeleeuwen. Identiteiten zijn niet zo makkelijk van elkaar te scheiden als de kleuren zwart en wit, aldus Jenkins. Tevens is het mogelijk dat iemand meerdere identiteiten kan aannemen.²⁹

Volgens Robert Flierman werd de betekenis van iemands identiteit in de middeleeuwen ontleend aan de hand van de benoemde context. Vroegmiddeleeuwse individuen onderscheiden zich destijds door etnische voorkeuren. Hierbij had de context van deze voorkeuren de overhand.³⁰ Volgens Flierman kwamen historici tot de conclusie dat er weinig criteria bestonden om middeleeuwse volkeren te definiëren.³¹ Dit geldt ook voor de Saksen, zoals al in de inleiding is benoemd. Omdat er maar weinig criteria zijn om middeleeuwse volkeren te definiëren zijn er, aldus Walter Pohl, twee ‘harde’ voorwaarden gesteld om groepen te definiëren. Ten eerste worden etnische groepen (zoals Angelsaksen of Visigoten) geanalyseerd.

²⁶ R. Jenkins, *Social Identity* (Leiden 2014), 28.

²⁷ M. Verkuyten, *The Social Psychology of Ethnic Identity* (New York 2005), 42, in: Demmers, *Theories of Violent Conflict*, 22.

²⁸ Demmers, *Theories of Violent Conflict*, 24.

²⁹ Jenkins, *Social Identity*.

³⁰ Flierman geeft als voorbeeld het werk van Patrick Amory die een onderzoek deed naar Ostrogotisch Italië. Flierman citeert het volgende van Amory; ‘A soldier in Italy in 510 could belong to the Catholic Church, own tax-bearing property and speak the Latin language. As a soldier he could be called a “Goth” by the king, as a Latin speaking tax-payer a “Roman”, as a member of the Catholic Church and an inhabitant of Italy, a citizen of the imperium Christianum [...] At different moments in his life, different labels would be of use to him or to the powers who chose to classify him in such ways’ in: P. Amory, *People and Identity in Ostrogothic Italy 489 – 554* (Cambridge 1997) 13, in: Flierman, Pagan, Pirate, Subject, Saint, 17-18.

³¹ Flierman, Pagan, Pirate, Subject, Saint, 18.

Ten tweede gaat het om het bewustzijn van deelname aan deze etnische groep als geconstrueerd idee.³² Volgens Eric Shuler was er onder de Karolingische heerschappij een realisatie van ideeën over groepsidentiteit onder de Saksen aanwezig. Deze werden in de negende eeuw door de Saksen vastgelegd voor het nageslacht.³³ Als Shuler stelt dat er daadwerkelijk sprake zou zijn van groepsidentiteit onder de Saksen tijdens de Karolingische heerschappij, dan moet er wellicht eerst worden gekeken naar de opbouw van Saksen en of er wel sprake is van een ‘Saksisch volk’.

De ‘Saksen’

Volgens de *ARF* trok Karel de Grote in 772, na het overlijden van zijn broer Karloman I (751 – 771), naar Saksen en veroverde hij het gebied.³⁴ Overeenstemmend met de *VK* waren de Saksische oorlogen de grootste ooit gevoerd door Karel. De oorlogen om Saksen duurden uiteindelijk drieëndertig jaar.³⁵ Volgens Matthew Innes zijn historici te gemakzuchtig om Saksen te presenteren als een primitieve ‘democratie’ voor de komst van Karel: ‘For this was still an unequal society dominated by male warriors whose position rested on the labour of the unfree and semi-free.’³⁶ Saksen was op een zijn eigen manier ontwikkeld, wellicht niet zoals de Franken zich hadden voorgesteld.³⁷ De regio Saksen lag tussen de rivieren de Elbe en de Rijn (*fig. 2*). Het gebied werd in het noorden begrensd door de Noordzee en de Baltische Zee en in het zuiden met gebergten.³⁸ Binnen deze natuurlijke grenzen lagen de twee grote regio’s Westfalen en Oost-Saksen.³⁹

³² W. Pohl, ‘Introduction – Strategies of Identification: A Methodological Profile’, in Pohl and Heydemann (red.), *Strategies of Identification: Ethnicity and Religion in Early Medieval Europe* (Turnhout 2013) 1 – 64, aldaar 3, in: Flierman, Pagan, Pirate, Subject, Saint, 18.

³³ E. Shuler, ‘The Saxons within Carolingian Christendom: post-conquest identity in the translations of Vitus, Pussina and Liborius’, *Journal of Medieval History*, 26 (2010) 1, 39-54, aldaar 44.

³⁴ *ARF* (772), 48-49.

³⁵ Einhard, *VK* (13), 27.

³⁶ Innes, *An Introduction to Early Medieval Western Europe*, 413.

³⁷ *Ibidem*, 412.

³⁸ C. Ehlers, ‘Between Marklo and Merseburg: Assemblies and Their Sites in Saxony from the Beginning of Christianization to the Time of the Ottonian Kings’, *Journal of the North Atlantic* 8 (2016) 134 – 140, aldaar 134.

³⁹ M. Springer, *Die Sachsen* (Stuttgart 2004) 308, in: Ehlers, ‘Between Marklo and Merseburg’, 134.

If it was a Saxon classification, we can assume there may have been Saxon assembly sites for the region. If on the other hand, this diction has been made by the Franks, the central locations of the regions were more likely of a Frankish nature.⁴⁰

Fig. 2 – Karel de Grote's Europa

⁴⁰ Ehlers, 'Between Marklo and Merseburg', 135.

Het gemeenschappelijk geheugen

Naast regionale verschillen kan worden gesproken over een gedeelde identiteit, aldus Ehlers.⁴¹ De gedeelde identiteit wordt volgens Catherine Cubitt ontwikkeld ‘door herinneringen te identificeren, te onderzoeken en er overeenstemming over te bereiken.’⁴² In het derde deel van dit hoofdstuk staat het gemeenschappelijk geheugen centraal. Volgens Cubitt weten we tot op heden maar weinig over het middeleeuwse geheugen.⁴³ Cubitt stelt dat mensen afhankelijk zijn van elkaar om te beslissen welke herinneringen worden onthouden, welke worden vergeten en welke interpretatie ze er aan koppelen.⁴⁴ Volgens Flierman hadden herinneringen aan de Saksisch oorlogen zowel een collectieve als een lokaal belang.⁴⁵ In de bronnen zijn de Saksische oorlogen niet opzichzelfstaand beschreven, maar altijd opgenomen in een groter geheel.⁴⁶ Er bestaat niet zoiets als, ‘in de memoires van de Saksische oorlogen’. Er kan enkel wat gezegd worden over de Saksische oorlogen omdat bijvoorbeeld Einhard over ze schreef in betrekking tot de macht van Karel de Grote in de VK.⁴⁷ Daarnaast moet er worden benadrukt dat weinig Saksen tijdens de Saksische oorlogen konden schrijven, de Saksen die later in de negende eeuw deze verhalen over de oorlogen opschreven waren onderwezen door de Franken.⁴⁸ Flierman stelt dat er ‘geen eenduidige Saksische visie was op de Saksische oorlogen.’⁴⁹

Flierman schrijft meermaals dat de vraag niet is *of* de Saksische oorlogen door de Saksen moesten worden herdacht maar *hoe* deze oorlogen moesten worden herdacht.⁵⁰ Volgens Flierman zouden niet alle Saksen bitter terug hebben gekeken op de Saksenoorlogen.⁵¹ Dit kwam omdat voornamelijk de Saksische adel zich hadden gebonden aan Karel en hadden hier voordelen uit hadden gehaald. Bijvoorbeeld, zo stelt Innes, werden de kinderen van de

⁴¹ Ehlers, ‘Between Marklo and Merseburg’, 135 – 136.

⁴² C. Cubitt, ‘Memory and narrative in the cult of early Anglo-Saxon saints’, in Y. Hen en M. Innes (red.), *The uses of the past in the early middle ages* (Cambridge 2009) 29 – 66, aldaar 31.

⁴³ Cubitt, ‘Memory and narrative in the cult of early Anglo-Saxon saints’, 29.

⁴⁴ Ibidem, 31.

⁴⁵ Flierman, *Saxon Identities*, 124.

⁴⁶ Ibidem, 126.

⁴⁷ Einhard, *VK*.

⁴⁸ Flierman, *Saxon Identities*, 161.

⁴⁹ Ibidem, 162.

⁵⁰ Ibidem, 122.

⁵¹ I. Rembold, ‘The Politics of Christianization in Carolingian Saxony’. PhD diss., University of Cambridge, 2014, 76-116, nadrukkelijk 108-116, in: Flierman, *Saxon Identities*, 129.

Saksische adel opgeleid in Frankische kerken. Hier kwamen ze in aanraking met de Frankische aristocratie en de bijbehorende normen en waarden. Een nieuwe (Saksische) elite was ontstaan.⁵² In de *ARF* en de *VK* wordt maar enkele keren gesproken over deze Saksische elite en de ‘klassen’ onder de Saksen. Een van de weinige voorbeelden waarin wordt gesproken over de verschillende klassen onder de Saksen is in het werk van Nithard.⁵³ Er moet worden opgemerkt dat Nithard dit werk schreef rond 843 en dus na de Saksische oorlogen en de Stellinga-opstand.⁵⁴ Tevens, gebaseerd op de *Capitulatio de Partibus Saxoniae*, waren de Saksen wellicht bewust van deze klassenverdeling. In de *Capitulatio de Partibus Saxoniae* is bijvoorbeeld te zien dat er verschillende ‘prijsklassen’ zijn voor als er een boete moet worden betaald, bijvoorbeeld als er een illegaal huwelijk plaatsvond. Hierbij moest de adel 60 solidi betalen, de vrijman 30 solidi en de derde klas 15 solidi.⁵⁵ Hieruit kan worden opgemaakt dat er verschillende boetes waren gebaseerd op verschillende klassen. Dit kan ervoor hebben gezorgd dat de Saksen zich bewust waren van deze klassen. Pas sinds er Saksische bronnenuitgaven waren vanaf de negende eeuw is het te bewijzen dat er een idee van verschillende klassen was. Alhoewel gezien het boetesysteem zou je kunnen aannemen dat dit idee er eerder al was.

Al met al kan er worden gesteld, vanuit Frankisch perspectief tijdens en na de Saksische oorlogen, dat er sprake was van een gemeenschapsgevoel onder de Saksen. Samen werd er een gemeenschappelijk geheugen gekoesterd. In het volgende hoofdstukken wordt er verder ingegaan op de rol van religie met betrekking tot deze identiteit.

⁵² Innes, *An Introduction to Early Medieval Western Europe*, 414.

⁵³ Nithard stelt de volgende klassen van laag naar hoog: *lazzi* (onvrije boeren), *frilingi* (vrije boeren) en *edhilingui* (aristocratie); Nithard (842), 345.

⁵⁴ Rembold, *The Politics of Christianization in Carolingian Saxony*, 76-116, in: Flierman, *Saxon Identities*, 129.

⁵⁵ De termen *lazzi*, *frilingi* en *edhilingui* zijn hier niet gebruikt omdat deze niet pas na de opstelling van de *Capitulatio de Partibus Saxoniae* in de bronnen zijn opgenomen. De vertalingen adel, vrijman en derde klassen komen het best overeen met de vertaling uit de *Capitulatio de Partibus Saxoniae*; *Capitulatio de Partibus Saxoniae* (20), in: P. Dutton (red.), *Carolingian Civilisation; A Reader* (Peterborough 1993), 60.

Hoofdstuk 2, Menselijke behoeften

Azars tweede punt behandelt de menselijke behoeften. Azars werk komt overeen met de *human needs theory* van John Burton. Azar en Burton zien de ‘deprivation of human needs as the underlying source of protracted social conflict’.⁵⁶ Burton gebruikt als voorbeeld een casus van een conflict binnen een familie en een internationaal conflict. Op deze manier wil Burton aantonen dat conflicten het gevolg zijn van menselijk handelen en niet van processen.⁵⁷ In de introductie van deze scriptie is al benoemd dat verondersteld wordt dat opstanden uiteindelijk het gevolg zijn van menselijk handelen. Burton stelt het volgende; ‘Once we try to understand conflict, we find ourselves in the world of political and social realities.’⁵⁸ Burton stelt tevens dat een ‘construct’ ons niet veel gaat vertellen over wat de aard is van het conflict, laat staan over de oplossing van dat conflict. Om die reden vindt Burton het belangrijk om uit te gaan van de menselijke behoeften. Vandaar is het bij de Stellinga-opstand van belang om de menselijke behoeften te analyseren. Daarom worden er in dit hoofdstuk de menselijke behoeften onder de Saksen onderzocht.

Azar stelt de volgende menselijke basisbehoeften: (fysieke) veiligheid, ontwikkeling, politieke toegang en identiteit.⁵⁹ Het punt ontwikkeling heeft betrekking op de internationale ontwikkeling in de jaren zeventig en tachtig van de twintigste eeuw. Hierbij is de focus gelegd op de economische ontwikkeling.⁶⁰ Deze economische ontwikkeling wordt niet meegenomen in dit onderzoek, omdat het economische onderzoek niet uitgevoerd kan worden zoals Azar dit wellicht had bedoeld. Daarom worden de basisbehoeften die Demmers vaststelde aan de hand van Azar gehanteerd: veiligheid, toegang tot politiek en acceptatie.⁶¹

Azar identificeert ‘het gebrek aan menselijke behoeften als de onderliggende bron van langdurige sociale conflicten.’⁶² Behoeften, in dit geval de menselijke basisbehoeften, veranderen door de tijd heen.⁶³ Maar de basisbehoeften (fysieke) veiligheid, ontwikkeling,

⁵⁶ Ramsbotham, ‘The analysis of Protracted Social Conflict’, 115.

⁵⁷ J. Burton, *Conflict: Human Needs Theory* (Londen 1990) 2.

⁵⁸ Burton, *Conflict*, 2.

⁵⁹ Azar, ‘The management of Protracted Social Conflict’ (2005) 115.

⁶⁰ K. Avruch en C. Mitchell (red.), *Conflict Resolution and Human Needs: Linking Theory and Practice* (Abingdon 2013) 9.

⁶¹ Demmers, *Theories of Violent Conflict*, 86 – 87.

⁶² Azar, ‘The management of Protracted Social Conflict’ (2005) 115.

⁶³ Een voorbeeld van een behoeften die door de tijd is veranderd is die van vrijheid van meningsuiting. Door de eeuwen heen heeft deze een nieuwe lading gekregen.

politieke toegang en identiteit zijn, met enige aanpassing, toepasbaar op elke periode.⁶⁴ Oliver Ramsbotham stelt het volgende: ‘Groepen die door middel van conflicten hun identiteits- en veiligheidsbehoeften trachten te bevredigen, zoeken in feite verandering in de structuur van hun samenleving.’⁶⁵ In dit hoofdstuk wordt onderzocht of er sprake was van een gebrek aan de menselijke basisbehoeften in Saksen. Hierbij wordt er gekeken naar de periode van de overheersing van Karel de Grote en kort daarna. Er wordt gebruik gemaakt van de *ARF* en de *VK*. Daarnaast wordt er gebruik gemaakt van literatuur waarin wordt verwezen naar andere bronnen. Het is lastig om daadwerkelijk vast te stellen wat de behoeften van de Saksen waren. Maar sommige behoeften, zoals veiligheid, zijn in de eenentwintigste eeuw nog hetzelfde als in de achtste en negende eeuw. Door dit in combinatie te brengen met de gegevens uit de bronnen kan er een beeld worden geschetst van de behoeften van de Saksen. In dit hoofdstuk worden alleen de behoeften van de Saksen geanalyseerd. In het volgende hoofdstuk wordt ingegaan op de reactie van het Karolingische hof op deze behoeften. Azar stelt namelijk dat de ‘staat’ op deze behoeften kan anticiperen.⁶⁶

Veiligheid

De eerste basisbehoefte die Azar onderscheid is (fysieke) veiligheid.⁶⁷ Veiligheid op zichzelf is toepasbaar in alle tijden, maar de vorm kan verschillen. Hierbij moet worden verondersteld dat de veiligheid van het menselijk leven door anderen kan worden ‘veranderd’. Henry Shue stelt dat het recht op fysieke veiligheid fundamenteel is. Hij noemt veiligheid namelijk ‘het recht om niet te worden onderworpen aan moord, marteling, chaos, verkrachting of aanranding.’⁶⁸ Veiligheid is dus een fundamentele behoefte die door de eeuwen heen van belang blijft.⁶⁹ Volgens Einhard kon de vrede tussen de Franken en de Saksen worden verstoord door de aanhoudende moorden, diefstallen en branden in de grensgebieden. De moorden, diefstallen en brandstichting zoals Einhard ze beschreef werden waarschijnlijk door zowel de Franken als de Saksen gepleegd. De Franken zouden de oorlog zijn begonnen, volgens de *ARF*, als reactie

⁶⁴ Azar, ‘The management of Protracted Social Conflict’ (2005) 115.

⁶⁵ Ibidem.

⁶⁶ Ibidem.

⁶⁷ Ibidem.

⁶⁸ H. Shue, *Basic Rights: Subsistence, Affluence and US Foreign Policy* (Princeton 1980), 20.

⁶⁹ Azar, ‘The management of Protracted Social Conflict’ (2005) 115; Shue, *Basic Rights: Subsistence, Affluence and US Foreign Policy*, 8.

op de onrust in het grensgebied.⁷⁰ Het is echter dat de vader en ooms van Karel de Grote al een oorlog tegen de Saksen gehouden hadden voordat Karel zelf begon met de oorlog tegen de Saksen. In 743 werd de eerste campagne gehouden tegen de Saksen door de oom van Karel, Carloman (713 – 755).⁷¹ In 758 werd tevens door de *ARF* het volgende gesteld: ‘King Pepin went into Saxony and took the strongholds of the Saxons at Sythen by storm. And he inflicted bloody defeats on the Saxon people.’⁷² Hieruit kan worden geconcludeerd dat de Saksen beperkt werden in de basisbehoeften ‘veiligheid’, omdat ze met veel geweld werden aangevallen.

Politieke toegang

De tweede basisbehoefte is volgens Azar de politieke toegang.⁷³ Opmerkelijk bij deze basisbehoefte is dat ‘politieke toegang’ een tamelijk modern idee is, zeker in de interpretatie van Azar. De manier waarop mensen denken over politiek en politieke participatie verandert door de jaren heen en was dus tijdens de Karolingische periode anders dan toen Azar zijn werk schreef. Het moderne idee van democratie, dat Azar veronderstelt in zijn werk, is niet toepasbaar op de periode van 772-842, omdat men een ander idee van politiek en politieke participatie had. Zoals eerder benoemd bestond de Saksische samenleving uit drie klassen; *frilingi*, *lazzi* en *edhilingui*.⁷⁴ Deze groepen stuurden jaarlijks ieder twaalf afgezanten naar een jaarlijkse bijeenkomst in het plaatsje Marklo.⁷⁵ Over de exacte plaats waar Marklo lag is veel discussie geweest onder historici. Maar zoals Ehlers stelt; ‘This uncertainty about Marklo does not necessarily call into question all other details of the report.’⁷⁶ Het is belangrijker de tijdspannen tussen de gebeurtenissen in de rapportages te bestuderen. Een van de belangrijkste rapportages was de *Vita Lebuini antiqua*.⁷⁷ Bernard Bachrach stelt dat er jaarlijks 3600 vertegenwoordigers naar Marklo kwamen, als hij de auteur van *Vita Lebuini antiqua* mag

⁷⁰ Einhard, *VK* (7), 23.

⁷¹ *ARF* (743), 38.

⁷² *ARF* (758), 42.

⁷³ Azar, ‘The management of Protracted Social Conflict’ (2016) 78.

⁷⁴ Nithard (842), 345.

⁷⁵ *V.S. Lebuini antiqua* (4), 203.

⁷⁶ Ehlers, ‘Between Marklo and Merseburg’, 136.

⁷⁷ Ehlers stelt dat we wel moeten meenemen dat de *Vita Lebuini antiqua* een samenvoeging was van diversen literaire teksten; *Ibidem*.

geloven.⁷⁸ Op deze Marklo-vergaderingen werden waarschijnlijk de Saksische wetten herzien en aangepast.⁷⁹ Daarnaast werden speciale rechtszaken behandeld en werd er tot slot besproken of er oorlog gevoerd zou worden.⁸⁰ Bachrach stelt dat vooral dit laatste, de keuze om ten strijde te trekken belangrijk was voor de Saksen. Dit onderwerp was voornamelijk bedoeld om te Saksen aan elkaar te binden en om ze te betrekken bij de afspraken.⁸¹ Voorafgaand aan de komst van Karel werden de Saksen daarmee voorzien in de basisbehoefte van politieke participatie.

Acceptatie

De laatste behoefte is de acceptatie van identiteit. Volgens Demmers is de toegang tot de politieke en economische macht gekoppeld aan de ‘mate van acceptatie van elke identiteitsgroep.’⁸² In deze paragraaf wordt identiteit geanalyseerd op het gebied van culturele waarden en gebruiken waarbij de focus ligt op religie.⁸³ In deze paragraaf wordt onderzocht hoe de Franken de Saksen portretteerden en hoe de twee groepen met elkaar omgingen. In het vorige hoofdstuk is het belang van identiteit al behandeld.

De Saksen waren in de ogen van de Franken ‘heidenen’. Volgens Einhard aanbaden de Saksen ‘demonen’.⁸⁴ Het Karolingische Rijk was christelijk en de koningen en keizers wilden het christendom verspreiden.⁸⁵ De doop speelde hierbij een belangrijke rol. De doop is, aldus Robert Dinn, een sociaal en religieus ritueel waarmee iemand op symbolische wijze intreden

⁷⁸ V.S. *Lebuini antiqua* (4),203.

⁷⁹ Zie voor naamgebruik: H. Bartmuss, ‘Einige Bemerkungen zum Stellingaauflstand und zum Stand der sozialökonomischen Entwicklunig in Sachsen im 9. Jahrhundert’, *Zeitschrift für Geschichtswissenschaft*, 24 (1976); W. Eggert, ‘Rebelliones servorum. Bewaffnete Klassenkämpfe im Früh- und Hochmittelalter und ihre Darstellung in zeitgenössischen erzählende Quellen’, *Zeitschrift für Geschichtswissenschaft* 23 (1975): 1154-60; E. Müller-Mertens, ‘Der Stellingaauflstand (841-843): Seine Träger und die Frage der politischen Macht’, *Zeitschrift für Geschichtswissenschaft* 20 (1972): 818-42, in: Flierman, *Saxon Identities*, 128.

⁸⁰ V.S. *Lebuini antiqua* (4),203-204.

⁸¹ Bachrach gaat nog verder in op het feit dat de vrede soms nog wel werd geschonden en dat als de raad vrede gaf dit niet echt bindend was. Daarnaast trekt Bachrach in twijfel of überhaupt de afspraken over of er vrede was of niet voor het volgende jaar; B. Bachrach, *Charlemagne’s Early Campaigns (768-777): A Diplomatic and Military Analysis* (Leiden 2013) 204.

⁸² Demmers, *Theories of Violent Conflict*, 81.

⁸³ Azar, ‘The management of Protracted Social Conflict’ (2016) 81.

⁸⁴ Einhard, *VK* (7), 23-24.

⁸⁵ Zie voor verdere informatie over de jihad van Karel de Grote; Y. Hen, ‘Charlemagne’s Jihad’, *Viator* (2006) 37, 33-51.

doet tot de kerk.⁸⁶ In overeenstemming met Effros, Hen en Flierman ging deze kerstening zelfs zo ver dat het was om de Saksische identiteit ‘in te dammen’.⁸⁷ In het volgende hoofdstuk wordt verder ingegaan op het legitimeren van de daden uit de naam van het geloof en ook het praktische aspect daarbij. Echter is het duidelijk te zien dat de Saksische identiteit niet werd geaccepteerd door de Franken.

Al met al is te zien dat er duidelijk sprake was van *deprivation of human needs* in Saksen waarbij de Saksen tekortkwamen in veiligheid en erkenning van identiteit. Volgens Azar is het de taak van ‘de staat’, in dit geval het Karolingische hof na de invallen van 772, om te voorzien in de basisbehoeften.⁸⁸ Of het inderdaad de taak van de ‘staat’ was wordt in het volgende hoofdstuk besproken. In dit hoofdstuk is besproken dat de Saksen niet voldoende werden voorzien in hun veiligheid. Dit kwam onder andere door moorden en mishandelingen die gepleegd werden door de Franken. Daarnaast is er gekeken naar de politieke participatie. Voor de komst van Karel de Grote was hier geen gebrek aan. In het volgende hoofdstuk wordt geanalyseerd of dit na Karel nog steeds standhield. Op het gebied van acceptatie van de identiteit is duidelijk dat de Saksen niet werden geaccepteerd. Dit komt voornamelijk door de Saksische religie. In het volgende hoofdstuk wordt dit uitgebreid geanalyseerd.

⁸⁶ R. Dinn, ‘Baptism, Spiritual kinship, and Popular Religion in Late Medieval Bury St Edmunds’, *Bulletin of the John Rylands Library* 72 (1986) 3, 93-106, aldaar 93.

⁸⁷ Hen, ‘Charlemagne’s Jihad’, 34; B. Effros, “*De partibus Saxoniae* and the regulation of mortuary custom: a Carolingian campaign of Christianization or the suppression of Saxon identity?” *Revue belge de philologie et d’histoire* 75 (1997) 267–286; Flierman, Pagan, Pirate, Subject, Saint, 152.

⁸⁸ Azar, ‘The management of Protracted Social Conflict’ (2005) 115.

Hoofdstuk 3, Het Karolingische hof

Als derde factor stelt Azar het bestuur en de rol van de ‘staat’.⁸⁹ ‘De meeste staten die langdurige sociale conflicten meemaken worden doorgaans gekenmerkt door incompetenten, parochiale, fragiele en autoritaire regeringen die niet voldoen aan de menselijke basisbehoeften.’⁹⁰ De ‘staat’ speelt namelijk een belangrijke rol in het voorzien van de, in hoofdstuk twee benoemde, basisbehoeften. In de ideale wereld zou de ‘staat’ deze basisbehoeften voorzien, ongeacht identiteit, waardoor de stabiliteit van identiteit kan worden bevorderd, aldus Azar.⁹¹ Voor dit hoofdstuk wordt het begrip ‘staat’ niet verder gebruikt omdat dit een modern fenomeen is en niet toepasbaar is op de periode 772 – 841. Daarom wordt er in dit hoofdstuk het begrip ‘Karolingisch hof’ gebruikt.⁹²

Azar stelt dat langdurige conflicten sneller uitbreken in ‘staten’ die worden beheerst door dominante identiteitsgroepen. Hierbij zou de ‘staat’ worden gebruikt om de belangen van deze dominante groep te behartigen en uit te breiden. Hierbij worden anderen groepen uitgesloten.⁹³ Maar in het geval van het Karolingische hof ging het niet om het uitsluiten van de Saksen maar juist om het insluiten, het vormen van één volk.⁹⁴ Daarom wordt in dit hoofdstuk geanalyseerd welke rol het Karolingische hof heeft gespeeld in Saksen en de poging tot het vormen van één volk. Daarmee ligt dit hoofdstuk in het verlengde van hoofdstuk twee en gaat verder in op de basisbehoeften. Hierbij wordt de *Capitulatio de Partibus Saxoniae* geanalyseerd.

Christelijke begraafplaatsen

Karel voerde in 782 en 797 twee capitularia in die golden voor de Saksen. Volgens Rosamond McKitterick vormden deze capitularia ‘een effectief kader voor de belangrijkste fasen van de verovering.’⁹⁵ De *Capitulatio de partibus Saxoniae* was vooral gericht op het christendom. Geweld tegen kerken, bisschoppen en priesters werd niet getolereerd en bestraft met onder andere de dood.⁹⁶ Opvallend is dat in de *Capitulatio de partibus Saxoniae* is beschreven hoe de

⁸⁹ Azar, ‘The management of Protracted Social Conflict’ (2005) 116.

⁹⁰ Ibidem.

⁹¹ Azar, ‘The management of Protracted Social Conflict’ (2016) 88.

⁹² Het Karolingische hof had destijds de besturende rol in Saksen.

⁹³ Demmers, *Theories of Violent Conflict*, 81.

⁹⁴ Einhard, *VK* (7), 23.

⁹⁵ R. McKitterick, *Charlemagne; The Formation of a European Identity* (Cambridge 2008) 253.

⁹⁶ *Capitulatio de Partibus Saxoniae*.

Saksen verplicht werden hun overledenen te begraven op christelijke begraafplaatsen, aldus Bonnie Effros.⁹⁷ De Saksen werden hiertoe verplicht omdat het proces van Saksische integratie in het Frankische Rijk langzaam verliep. Door dat de Saksen hun overledenen moesten begraven op christelijke begraafplaatsen konden zij zich niet meer onderscheiden. Volgens Effros voelde Karel de Grote zich ‘bedreigd’ door de ‘heidense’ begrafenisuitvoeringen van de Saksen.⁹⁸ Effros stelt dat de wetgevingen van de capitularia vooral vanuit de uitoefening van macht kwam en minder vanuit het geloof. Dit blijkt uit de volgende passage uit de *Capitulatio de Partibus Saxoniae*: ‘We command that the bodies of Saxon Christians shall be carried to the church cemeteries and not the mounds of the pagans.’⁹⁹ Hierdoor werd het *christelijke* Saksen dus opgedragen om hun overledenen te begraven op christelijke begraafplaatsen. Opvallend is dat er in de *Capitulatio de Partibus Saxoniae* wordt gesproken over *christelijke* Saksen wat dus wil impliceren dat deze Saksen al zijn bekeerd tot het christendom. Volgens Flierman waren de achterliggende gedachten achter deze ‘wet’ om de ‘Saksische identiteit uit te roeien en openbare uitingen van Saksisch verzet te verhinderen.’¹⁰⁰ Door deze christelijke begrafeningen, en daarnaast ook de doop verving de christelijke culturele identiteit de Saksische culturele identiteit.¹⁰¹

De doop

Onder de heerschappij van de Franken waren de Saksen immers verplicht om zich te laten dopen. ‘Conquest was also a matter of conversion’, aldus Mayke de Jong. De veroveringen van het Karolingische Rijk stonden gelijk aan de verspreiding van het ‘ware’ geloof.¹⁰² ‘If anyone of the race of the Saxons hereafter concealed among them shall wished to hide himself unbaptized and shall have scorned to come to baptism and shall have wished to remain a pagan, let him be punished by death.’¹⁰³ Daarnaast moesten alle kinderen binnen een jaar na geboorte

⁹⁷ Effros, ‘De *Partibus Saxoniae* and the regulation of mortuary custom’, 269.

⁹⁸ *Ibidem*, 276 – 277.

⁹⁹ *Capitulatio de Partibus Saxoniae* (22), 60.

¹⁰⁰ Effros, ‘De *Partibus Saxoniae* and the regulation of mortuary custom’, 267–286; Flierman, Pagan, Pirate, Subject, Saint, 152.

¹⁰¹ Flierman, Pagan, Pirate, Subject, Saint, 160.

¹⁰² M. de Jong, ‘Charlemagne’s Church’, in: J. Story (red.), *Charlemagne. Empire and Society* (Manchester 2005), 103 – 135, aldaar 125.

¹⁰³ *Capitulatio de Partibus Saxoniae* (8), 59.

worden gedoopt. Wanneer dit niet gebeurden moest er een schuld worden betaald.¹⁰⁴ Uit dit soort regels blijkt dat de Franken de Saksische ‘heidense’ identiteit onderdrukten en, aldus Flierman, uitroeiden.¹⁰⁵ Yitzhak Hen stelt dat de verplichtte doop die werd ingevoerd door de *Capitulatio de Partibus Saxoniae* leidde ‘tot het botweg vernietigen van de Saksische identiteit.’¹⁰⁶ Deze doop en de bekering van de Saksen ging gepaard met veel geweld. In het jaar 777 werden volgens de *ARF* vele Saksen gedoopt en kregen ze nieuwe vrijheden zolang ze christen en trouw bleven aan Karel en de andere Franken.¹⁰⁷ Echter, volgens de *ARF* gaven de Saksen maar al te snel hun beloftes op en lieten het christendom en hun trouw aan Karel links liggen en kwamen weer in opstand.

Praktisch aspect

De bekering van de Saksen had, naast het al in hoofdstuk twee benoemde idee van de verspreiding van het christendom, ook een praktisch aspect. Naast dat het zou leiden tot afname van Saksische vijandigheid zou het ook het proces van integratie in het Frankische Rijk bevorderen.¹⁰⁸ Dit is ook in Einhard terug te lezen wanneer hij schrijft over de Saksen die de aanbidding van hun demonen zouden verwerpen en het christelijk geloof zouden opnemen om zo een volk te vormen met de Franken.¹⁰⁹

Conflicten die zichzelf als religieus identificeren hoeven volgens Rogers Brubaker niet religieus geladen te zijn. Deze conflicten kunnen ook gaan over economische middelen, onafhankelijkheid, politieke macht of symbolische erkenning.¹¹⁰ Sidney Dean stelt dan ook, met betrekking tot de Saksische oorlogen, dat Karel de Grote de oorlogen tegen de Saksen portretteerde als de strijd voor het geloof, maar dat deze strijd ook praktisch nut had en er

¹⁰⁴ *Capitulatio de Partibus Saxoniae* (19), 59-60.

¹⁰⁵ Effros, ‘*De Partibus Saxoniae* and the regulation of mortuary custom’, 267–286; Flierman, Pagan, Pirate, Subject, Saint, 152.

¹⁰⁶ *Capitulatio de partibus Saxoniae (775–790)*, ed. Alfred Boretius, MGH Capitularia regum Francorum 1 (Hannover 1883) no. 26, 68–70, in: Hen, ‘Charlemagne’s Jihad’, 34.

¹⁰⁷ *ARF* (777), 55-56.

¹⁰⁸ S. Dean, ‘Felling the Irminsul: Charlemagne’s Saxon wars’, *Medieval Warfare* 5 (2015) 2, 15-20, aldaar 16; H. Fichtenau, *The Carolingian Empire, The Age of Charlemagne* (New York 1957), 21-22; 55ff, vertaald door P. Munz in: Effros, ‘*De partibus Saxoniae* and the regulation of mortuary custom’, 267.

¹⁰⁹ Einhard, *VK* (7), 23.

¹¹⁰ R. Brubaker, ‘Religious Dimensions of Political Conflict and Violence’, *Sociological Theory*. 33 (2015) 1, 1-19, aldaar 4.

politieke overwegingen waren om strijd tegen de Saksen te voeren.¹¹¹ Een belangrijke kanttekening is de andere invulling van religie tijdens de Saksische oorlogen. Peter Biller stelt dat religie vooral een ‘systeem van geloof en aanbidding en alles wat daarmee te maken heeft’ is.¹¹² Religie onder Karel de Grote had waarschijnlijk niet dezelfde lading als dit nu in de moderne tijd heeft. De scheiding van de ‘Kerk’ en de ‘staat’, aldus Mayke de Jong, is pas sinds de elfde eeuw een centraal punt geworden in de westerse cultuur.¹¹³ Tijdens het Karolingische Rijk waren ‘staat’ en ‘Kerk’ dus met elkaar verworven. Religie en politiek stonden gelijk aan elkaar.¹¹⁴

Volgens Flierman werd, naarmate de Saksische oorlogen voortduurden, het christendom synoniem voor de Frankische heerschappij. Wie zich tegen het christendom keerde, keerde dus automatisch zich tegen de Frankische heerschappij.¹¹⁵ Daarom was het voor de Franken zo belangrijk dat de Saksen werden bekeerd tot het christendom omdat deze aan elkaar gelijk stonden. Volkeren die zich hadden bekeerd tot het christendom konden tevens makkelijker integreren in de Frankische samenleving en het rijk. Dit is een verklaring voor de kersteningsdrang van de Franken.¹¹⁶

Heidenen

De Franken zetten de Saksen neer als een woest volk dat toegewijd was aan het eren van demonen.¹¹⁷ In de literatuur stellen diverse historici tevens dat de Saksen ‘heidenen’ waren evenals de hieruit voortvloeiende Stellinga. Maar zoals Rembold stelt zijn er maar weinig aanwijzing dat de Stellinga zichzelf ook zagen als heidenen.¹¹⁸ Alleen in de *Capitulatio de Partibus Saxoniae* wordt duidelijk gebruik gemaakt van het begrip ‘heidenen’. Een aantal voorbeelden:

¹¹¹ Dean, ‘Felling the Irminsul’, 16.

¹¹² P. Biller, ‘Words and the Medieval Notion of “Religion”’, *Journal of Ecclesiastic History* 36 (1985), 351 – 369, in: P. Biller (red.), *Religion and Medicine in the Middle Ages*: volume 3 (Suffolk 2001) 3.

¹¹³ De Jong, ‘Charlemagne’s Church’, 106.

¹¹⁴ Ibidem, 103-135.

¹¹⁵ Flierman, Pagan, Pirate, Subject, Saint, 160.

¹¹⁶ Dean, ‘Felling the Irminsul’, 16.

¹¹⁷ Einhard, *VK* (7), 23.

¹¹⁸ Rembold, *Conquest and Christianization*, 109.

If anyone of the race of the Saxon hereafter concealed among them shall have wished to hide himself unbaptized and shall have scorned to come to baptism and shall have wished to remain a pagan, let him be punished by death.¹¹⁹

If anyone shall have sacrificed a man to a devil and after the manner of the pagans shall have presented him as a victim to the demons, let him be punished by death.¹²⁰

If anyone shall have formed a conspiracy with the pagans against the Christian or shall have wished to join with them in opposition to the Christians, let him be punished by death: and whosoever shall have consented to this same fraudulently against the king and the Christian people, let him be punished by death.¹²¹

De term ‘heidenen’ is een breed begrip en kan op verschillende manieren worden geïnterpreteerd. Zoals Rembold ook stelt: ‘Het concept van heidendom zou door christelijke schrijvers voor een breed scala aan doeleinden kunnen worden gebruikt.’¹²² Het ‘heidendom’ als begrip definiëren is lastig, aldus diverse historici zoals James Palmer. Heidendom was vooral eerst wat het christendom niet was. Het was geen eigen soort geloof of overtuiging.¹²³ Door het benadrukken van de ander als ‘heiden’ tijdens de Karolingische periode werd het ‘anders-zijn’, ook wel bekend als *othering*, benadrukt. Volgens Palmer werd dit gedaan om idealen van het christendom te promoten.¹²⁴ Het kunnen geven van namen, en deze in de praktijk ook te laten werken, geeft daarnaast een zekere vorm van macht, aldus Michael Bhatia. Naamgeving heeft twee functies volgens Bhatia: het verkrijgen van steun en een gevoel van verbondenheid te creëren tegen de tegenpartij en het handelen te rechtvaardigen.¹²⁵ Het benadrukken of zelfs overdrijven van het heidendom van de Saksen weerspiegelt mogelijk een onderliggende Frankische strategie. Door Saksen als heidense vijanden te definiëren, konden de Franken hun daden rechtvaardigen.¹²⁶ Volgens Jenkins kan iemand identificeren al

¹¹⁹ *Capitulatio de Partibus Saxoniae*, (8), 59.

¹²⁰ *Capitulatio de Partibus Saxoniae*, (9), 59.

¹²¹ *Capitulatio de Partibus Saxoniae*, (10), 59.

¹²² Rembold, *Conquest and Christianization*, 198.

¹²³ J. Palmer, ‘Defining paganism in the Carolingian world’, *Early Medieval Europe*, 15 (2007) 4, 402 – 425, aldaar 403.

¹²⁴ Palmer, ‘Defining paganism in the Carolingian world’, 425.

¹²⁵ M. Bhatia, ‘Fighting Words: Naming Terrorists, Bandits, Rebels and Other Violent Actors’, *Third World Quarterly*, 26 (2005) 1, 5 – 22.

¹²⁶ Mckitterick, *Charlemagne; The Formation of a European Identity*, 254.

belangrijk genoeg zijn om te besluiten hoe je de ander behandelt.¹²⁷ In de primaire bronnen is deze benadrukking ook terug te lezen. Neem als voorbeeld Einhard:

Omdat de Saksen, net als bijna alle volkeren die in Duitsland woonden, van nature fel waren en zich overgaven aan de aanbidding van demonen en tegen onze religie waren en het niet beschamend vonden om menselijke of goddelijke wetten te overtreden of te overtreden.¹²⁸

Einhard voegt eraan toe dat de oorlog tegen de Saksen eerder had kunnen zijn afgelopen indien ‘de trouweloosheid van de Saksen het had toegelaten.’¹²⁹

De Marklo-vergadering

In dit hoofdstuk is besproken hoe het Karolingische hof omging met de basisbehoeften veiligheid en acceptatie van de Saksen. Echter werd ook de politieke participatie voor een groot deel van de Saksen met de invoering van de *Capitulatio de Partibus Saxoniae* stopgezet. Het laatste punt in de *Capitulatio de Partibus Saxoniae* stelt het volgende;

We have forbidden that all Saxons shall hold public assemblies in general, unless perchance our *missus* shall have caused them to come together in accordance with our command: but each count shall hold judicial assemblies and administer justice in his jurisdiction. And this shall be done cared for by the priest, lest it be done otherwise.¹³⁰

Door deze wetgeving werd de jaarlijkse vergadering bij Marklo ontbonden omdat dit een samenkomst van Saksen was waar gesproken werd over recht en in afwezigheid van een priester. Volgens Flierman verloren vooral de lagere klassen met deze nieuwe wet hun politieke participatie. Een gevolg was dat de adel die Karel hadden gesteund bevoorrecht werden en ze meer macht kregen in Saksen.¹³¹ Trouw was voor Karel het belangrijkste element om mensen

¹²⁷ Jenkins, *Social Identity*, 7.

¹²⁸ Einhard, *VK*, (7), 23.

¹²⁹ Einhard, *VK*, (7), 23.

¹³⁰ *Capitulatio de Partibus Saxoniae*.

¹³¹ Bartmuss, ‘Einige Bemerkungen zum Stellingaufstand und zum Stand der sozialökonomischen Entwicklung in Sachsen im 9. Jahrhundert’; Eggert, ‘Rebellen servorum. Bewaffnete Klassenkämpfe im Früh- und Hochmittelalter und ihre Darstellung in zeitgenössischen erzählende Quellen’, 1154-60; Müller-Mertens, ‘Der Stellingaufstand (841-843)’, 818-42, in: Flierman, *Saxon Identities*, 128.

aan zich te binden. Tevens speelde trouw een belangrijke rol binnen het integratiebeleid.¹³² In de *Capitulatio de Partibus Saxoniae* staat dat wie ontrouw is aan zijn heerser, in het eerste geval Karel, gestraft mocht worden met de dood.¹³³

Kortom, het is duidelijk te zien dat het Karolingische hof de Saksen niet voorzag in hun basisbehoeften. Er was sprake van veel geweld tegen de Saksen en Saksische identiteit werd de kop ingedrukt. Niet vanwege Azars ‘uitsluiting’ maar juist om ‘in te sluiten’. Dit werd gedaan door de Saksen te verplichten zich te laten bekeren tot het christendom. Tot slot werd daarbovenop de Marklo-vergadering ontbonden en verloren de Saksen hun politieke participatie. Echter, er moet gerealiseerd worden dat in de context van de periode het ontnemen van basisbehoeften als vrijheid en politieke integratie niet ongekend was. De Franken wilden de ‘heidense’ Saksen inlijven in het Frankische Rijk, en dat ging nou eenmaal gepaard met geweld en verplichte kerstening en de daarbij behorende demonisering en *othering*.

¹³² Flierman, Pagan, Pirate, Subject, Saint, 221.

¹³³ *Capitulatio de Partibus Saxoniae* (11), 59.

Hoofdstuk 4, ‘Internationale banden’

De vierde en laatste randvoorwaarden volgens Azars PSC-theorie is de rol van ‘internationale banden’. Volgens Azar moet, er naast de analyse van het binnenland, ook het ‘buitenland’ worden geanalyseerd. Welke rol hebben zij eventueel gespeeld met betrekking tot het gewelddadige conflict? Het buitenland kan op verschillende manieren betrokken zijn bij het conflict.¹³⁴ Dit gaat vooral om ‘politiek-economische relaties van economische afhankelijkheid binnen het internationale economische systeem’.¹³⁵ Daarnaast is het belangrijk om militaire relaties te analyseren.¹³⁶ Avruch stelt het volgende over Azars laatste punt ter verduidelijking;

Een kwetsbare of imploderende staat, een staat die geconfronteerd wordt met interne strijd tot actieve opstand en burgeroorlog, waarvan de grenzen poreus zijn en waarvan het steeds meer fictieve regime, strijdig en bedreigd, bereid was om deals te sluiten met buitenstaanders toen ze kwamen, uitnodigden inmenging, tot penetratie, door externe actoren en hun netwerken.¹³⁷

De voorbeelden die worden gegeven zijn gericht op de twintigste- en eenentwintigste eeuw. Daarom moet er binnen deze laatste randvoorwaarden een aantal begrippen worden aangepast zodat ze toepasbaar zijn op het Karolingische Rijk. Zo zijn begrippen als ‘internationale banden’ en ‘buitenland’ vrij moderne begrippen voor een tijd zonder duidelijke grenzen of moderne ‘natiestaten’. Daarnaast moet er nog goed worden gekeken naar het begrip ‘burgeroorlog’. Zoals in de inleiding van deze scriptie is benoemd vinden historici als Eric Goldberg en Chris Wickham het belangrijk om de Stellinga-opstand te karakteriseren als een onderdeel van de ‘burgeroorlog’ die van 840 tot 843 plaats vond. Voor dit hoofdstuk wordt deels deze karakterisering van Goldberg en Wickham gevolgd. Daarentegen wordt er alleen niet gebruik gemaakt van het begrip ‘burgeroorlog’ maar wordt er gebruik gemaakt van de term het *conflict tussen de broers* (840 – 843): Lotharius I, Lodewijk de Duitser en Karel de Kale. De Saksen raakten betrokken in dit conflict tussen de broers.¹³⁸ De term ‘burgeroorlog’ past niet goed bij deze situatie want hierbij zou worden verondersteld dat de Saksen een

¹³⁴ Azar, ‘The management of Protracted Social Conflict’ (2016) 88.

¹³⁵ Azar, ‘The management of Protracted Social Conflict’ (2005) 116.

¹³⁶ Azar, ‘The management of Protracted Social Conflict’ (2016) 88.

¹³⁷ Avruch, ‘Three Frameworks for Understanding Intractable Social Conflict’, 530.

¹³⁸ Het conflict tussen de broers is een afleiding van Müller-Mertens ‘broederoorlog’; E. Müller-Mertens, ‘Der Stellingaaufrüstung; Seine Träger und die Frage der politischen Macht’, *Zeitschrift für Geschichtswissenschaft* 2 (1972) 7, 818 – 842.

opzichzelfstaande partij waren die vochten tegen een andere partij. Dit was niet het geval omdat ze betrokken waren geraakt bij het conflict, ze waren een pion in het spel. Tevens, de aard van deze oorlog is immers een conflict tussen broers, niet een ‘burgeroorlog’.

Betreffende ‘internationale banden’ en ‘buitenland’ wordt de relatie tussen de Saksen en het versplinterde Frankische Rijk na het overlijden van Lodewijk de Vrome bedoeld. Met het ‘buitenland’ wordt bedoeld alles wat buiten de regio Saksen ligt. Voor de versplintering van het Frankische Rijk waren er al spanningen aanwezig in het rijk. In de volgende paragraaf wordt hier kort op in gegaan. In dit hoofdstuk wordt vooral gebruik gemaakt van het werk van Nithard. Het is hierbij wel belangrijk te vermelden dat dit is geschreven aan het hof van Karel de Kale, een van de broers verwickeld was in het conflict. Een onpartijdige beschrijving is het dus bij lange na niet.¹³⁹

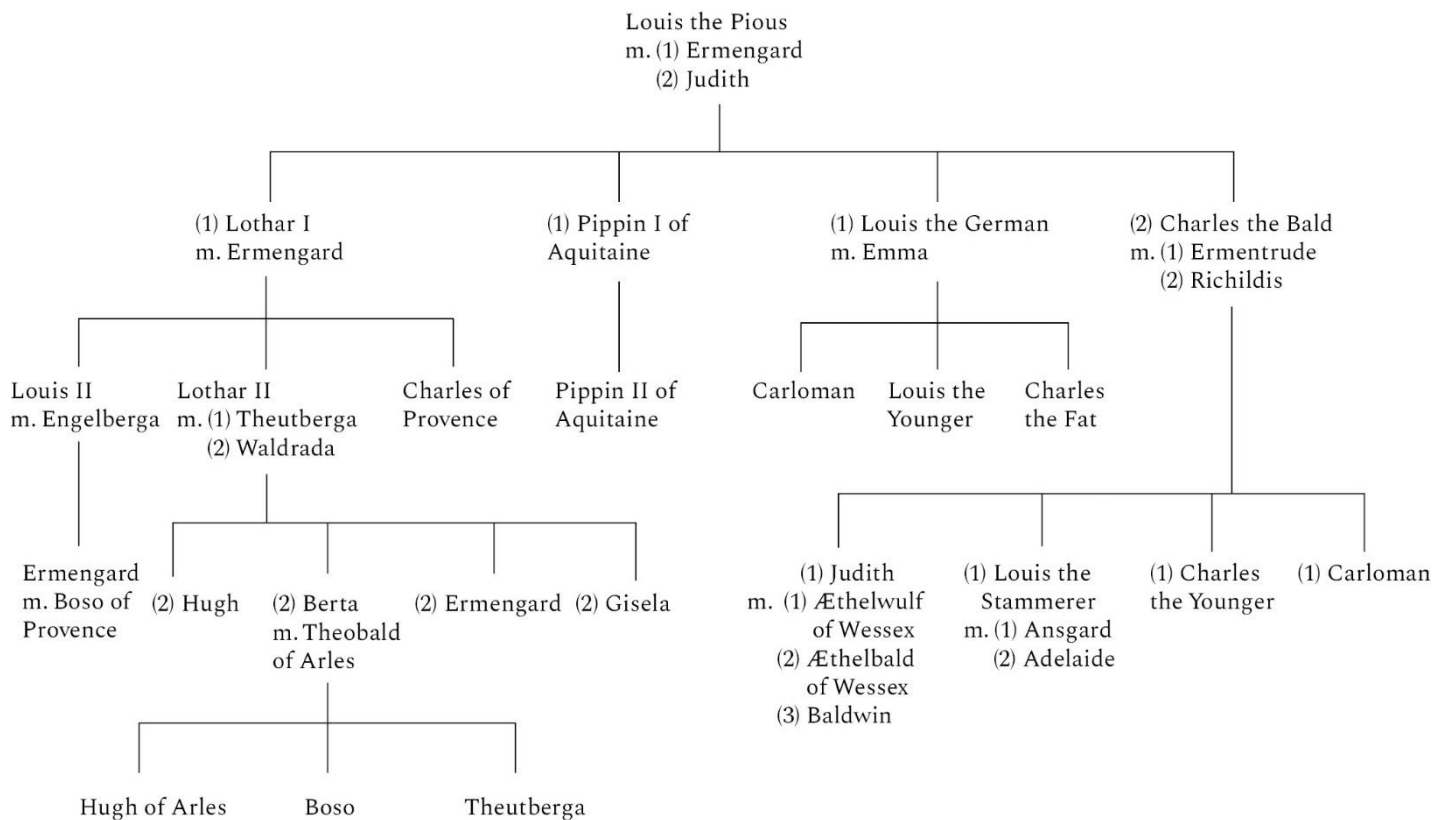

Fig. 3 - Vereenvoudigde stamboom van de afstammelingen van Lodewijk de Vrome

¹³⁹ Flierman voegt daaraantoe dat Lotharius werd neergezet dat hij Stellinga had gebruikt en misleid met de belofte dat de Saksen weer terug mochten keren naar hun ‘heidense’ parktijkken. Dit was volgens Flierman eens slimme literaire uitvinden want hierdoor werd Lotharius neergezet als Anti-Karel de Grote; H. Bartmus, ‘Einige Bemerkungen zum Stellingaauflstand und zum Stand der sozialokonomischen Entwicklung in Sachsen im 9. Jahrhundert’, 919-926, in: Flierman, Pagan, Pirate, Subject, Saint, 221.

Voorafgaande spanningen

Voor de dood van Lodewijk de Vrome was er al langere tijd sprake van spanningen tussen zijn zonen over de verdeling van het Karolingische Rijk. In 817 had Lodewijk zijn land al laten verdelen onder zijn zonen nadat hij ternauwernood was ontsnapt aan een dodelijk ongeval. Pepijn I zou Aquitanië krijgen, Lodewijk de Duitser Beieren en Lotharius het middenrijk en de titel keizer krijgen.¹⁴⁰ Echter, in 823 kreeg Lodewijk de Vrome nog een vierde zoon, Karel de Kale.¹⁴¹ Lodewijk was radeloos: wat moest hij geven aan zijn vierde zoon? Lotharius stemde uiteindelijk in dat Karel het stuk land mocht hebben dat Karel zou uitkiezen. Daarnaast beloofde Lotharius dat hij Karel zou beschermen tegen alle vijanden.¹⁴² Hiermee nam de spanning onder de zonen toe. Beloftes werden meerdere malen gebroken en de zonen kwamen regelmatig in opstand tegen hun vader en elkaar.¹⁴³ Na de dood van Pepijn in 838 werd het land opnieuw verdeeld onder de zonen. In mei 839, nog voor de dood van Lodewijk de Vrome, werd het land opnieuw zo eerlijk mogelijk verdeeld onder de zonen.¹⁴⁴ Toen Lodewijk de Vrome in juni 840 stierf, ontving Lotharius het stuk land wat hij in 838 had gekozen. Lotharius dwong meteen steun af van de bewoners in het middenrijk en beloofde dat hij het rijk zou vergroten. De adel voegden zich bij Lotharius, zowel uit hebzucht als uit angst.¹⁴⁵ Lotharius stuurde het Frankische leger naar zijn broer Lodewijk, waarmee het conflict tussen de broers was begonnen.¹⁴⁶

Het conflict tussen de broers

Tijdens de regeerperiode van Lodewijk de Vrome waren de Saksen loyaal aan het Karolingische hof. Lodewijk wist deze steun te behouden, doordat hij de Saksische adel belangrijke posities gaf in de Saksisch graafschappen.¹⁴⁷ In het vorige hoofdstuk kwam al naar voren dat de lagere klassen juist geen politiek profijt had bij de komst van het Karolingische hof. Immers waren zij hun politieke participatie verloren. Volgens Goldberg vond de kloof binnen de Saksische adel

¹⁴⁰ Nithard (817), 130

¹⁴¹ Nithard (823), 130.

¹⁴² Nithard (823), 130.

¹⁴³ Er wordt niet dieper ingegaan op deze conflicten omdat deze niet relevant zijn voor de relatie met de Stellinga-opstand. Het dient voornamelijk als voorbeeld om aan te tonen dat er al een langere periode van onrust was waardoor het voor de Saksen soms niet duidelijk was wie hun leider was.

¹⁴⁴ Nithard (839), 139.

¹⁴⁵ Nithard (20 juni 840), 141-142.

¹⁴⁶ Nithard (20 juni 840), 142.

¹⁴⁷ Goldberg, 'Popular Revolt, Dynastic Politics, and Aristocratic Factionalism in the Early Middle Ages', 483.

zijn oorsprong in 838. Dit was het gevolg van de herindeling van Lodewijk de Vrome.¹⁴⁸ In juli 839 kwam Pepijn I te overlijden. Het rijk van Pepijn I werd door verschillende personen opgeëist. Als reactie hierop had Lodewijk de Vrome zijn conflict met Lotharius opgelost en was hij samen met zijn zoon Karel naar Aquitanië gegaan om zijn Karel te huldigen.¹⁴⁹ Vervolgens was Lodewijk de Duitser in opstand gekomen tegen zijn vader: ‘At this very time Louis, as usual, came out of Bavaria and invaded Alamannia, accompanied by a number of Thuringians and Saxons whom he has stirred up.’¹⁵⁰ Hierdoor moest Lodewijk de Vrome terugkeren uit Aquitanië en zijn zoon Karel achterlaten.¹⁵¹ Dit voorbeeld laat zien dat de Saksen meevochten met hun leiders. Maar kort na deze opstand van Lodewijk de Duitser kwamen de Saksen zelf in opstand. Lodewijk de Duitser kwam op deze opstand af, maar Lotharius had de Saksen al laten vluchten en was zelf de Rijn overgestoken.¹⁵² Hieruit blijkt dat de Saksen verwickeld waren in een conflict tussen de broers en dat het soms onduidelijk was voor de Saksen aan wie ze toebehoorden.

De Saksische deelnamen in het conflict

Zoals eerder benoemd waren de Saksen verdeeld in drie verschillende klassen, aldus Nithard.¹⁵³ Volgens Flierman raakten de Saksen nog meer verdeeld sinds het intreden in het Frankische Rijk.¹⁵⁴ In 841 waren deze drie verschillende klassen in Saksen nog verder gemarginaliseerd. De adel en de twee lage klassen stonden niet aan dezelfde kant. De adel had zich immers vrij makkelijk laten bekeren tot het christendom omdat zij hier zelf machtsvoordelen uit wisten te halen. Daarnaast hadden zij partij gekozen voor Lotharius waardoor de spanning tussen de onderste klassen en de adel was toegenomen. Tijdens de Saksische oorlogen was deze ook al aanwezig toen de Saksische adel hadden gekozen voor Karel de Grote.¹⁵⁵ Tevens was er onder de volgelingen van de broers verdeeldheid. Het ideaal van broederliefde, die ook de aristocratie

¹⁴⁸ Goldberg, ‘Popular Revolt, Dynastic Politics, and Aristocratic Factionalism in the Early Middle Ages’, 484.

¹⁴⁹ Nithard (juli 839), 139-140.

¹⁵⁰ Nithard (juli 839), 140.

¹⁵¹ Nithard (juli 839), 140.

¹⁵² Nithard (juli 839), 142.

¹⁵³ Nithard.

¹⁵⁴ Flierman, Pagan, Pirate, Subject, Saint, 5.

¹⁵⁵ C. Wickham, ‘Space and Society in Early Medieval Peasant Conflicts’, in *Uomo e spazionell'alto Medioevo* (Spoleto, 2003), 551-85, aldaar 569-71; Goldberg, ‘Popular Revolt, Dynastic Politics and Aristocratic Factionalism in the Early Middle Ages’, 467-501, in: R. Flierman, Pagan, Pirate, Subject, Saint, 6.

had geleerd, werd geschonden.¹⁵⁶ Volgens Flierman deed de situatie in 841 zich gunstig voor. Hierdoor konden de *frilingi* en de *lazzi* zich tegen de *edhilingui* keren, in de hoop dat ze de situatie in Saksen konden herstellen naar de periode voor de veroveringen van Karel de Grote.¹⁵⁷ Hiermee wordt dus gesuggereerd dat er een bepaalde gunstige situatie bestond in deze periode.

Volgens Rembold had Lotharius goed begrepen dat er verdeeldheid was onder de Saksen. Vooral onder de adel was er sprake van een splitsing, een deel van hen steunden Lodewijk en het andere deel steunden Lotharius.¹⁵⁸ Volgens Rembold, die zich baseert op de *Annalen van St. Bertin*, richtte Lotharius zich daarom op de lagere klassen. Rembold stelt dat volgens de *Annalen van St. Bertin* Lotharius zich in 841 naar de Stellinga had gekeerd. Daarbij werd de Stellinga beloofd dat ze terug mochten naar hun ‘heidense’ wetten in ruil voor hun steun.¹⁵⁹ In 841 had de oorlog tussen Lodewijk en Lotharius zijn hoogtepunt bereikt.¹⁶⁰ Het was daarom voor beiden van belang om zoveel mogelijk troepen te mobiliseren. Ze riepen daarom in het begin van 841 diverse groepen, gewapende *frilingi* en *lazzi*, op om mee te vechten. Volgens Goldberg waren de *frilingi* en *lazzi* hier ‘beslist niet al te blij om hun leven op het spel te zetten voor hun persoonlijk gewin.’¹⁶¹ Maar ook onder de Saksische adel, *edhilingui*, was er onrust volgens Goldberg. De *frilingi* en *lazzi* wisten niet meer bij wie ze hoorden. Goldberg stelt dat de *frilingi* en de *lazzi* vooral wilden terugkeren naar de tijd van hun ‘vaders en grootvaders die de heidense Marklo-raad konden herinneren, toen ze een stem hadden gehad in de politieke diplomatie en oorlogsbeslissingen.’¹⁶² Goldberg stelt dat dit het moment was dat de *frilingi* en *lazzi* besloten om in opstand te komen: de Stellinga-opstand. Goldberg is het dan ook oneens met de in de inleiding genoemde Duitse marxistische onderzoekers die hadden gesteld dat de Stellinga-opstand het gevolg was van de ontevredenheid van de boeren vanwege een klassenstrijd.¹⁶³ Goldberg stelt integendeel: ‘De opstand brak pas

¹⁵⁶ J. Nelson, ‘The search for peace in a time of war: the Carolingian Brüderkrieg, 840-843’, *Träger und Instrumentarien des Friedens im hohen und späten Mittelalter* 43 (1996), 87 -114, aldaar 97.

¹⁵⁷ Flierman, Pagan, Pirate, Subject, Saint, 220.

¹⁵⁸ Rembold, *Conquest and Christianization*, 112.

¹⁵⁹ *Annales Bertiniani* 841, vert. F. Grat, J. Vielliard en S. Clemencet (Paris, 1964) 39, in: Rembold, *Conquest and Christianization*, 113.

¹⁶⁰ Goldberg, ‘Popular Revolt, Dynastic Politics, and Aristocratic Factionalism in the Early Middle Ages’, 492.

¹⁶¹ *Ibidem*.

¹⁶² *Ibidem*, 493.

¹⁶³ *Ibidem*.

uit toen een gefragmenteerde adel begin 841 de *frilingi* en *lazzi* in dienstplicht stelden en organiseerde tot gewapende oorlogsbendes en vervolgens de controle over deze boerenmilities verloor.¹⁶⁴

Goldberg baseert zich op de *Annales of St. Bertin* en stelt dat Lotharius de strijd wilde hernieuwen na de nederlaag bij Fontenoy. Hij wilde zich verzekeren van de loyaliteit van de Saksen in zijn strijd tegen Lodewijk.¹⁶⁵ Volgens Goldberg is het hier dan ook duidelijk te zien dat de paden van de verdeelde adel, de ‘broederoorlog’ en de Stellinga-opstand elkaar kruisten.¹⁶⁶ Met deze stelling veronderstelt Goldberg dus dat de Stellinga al bestonden voordat Lotharius had gevraagd om hulp. Goldberg versterkt zijn argument door te verwijzen naar Nithard, die het volgende schreef volgens Goldberg; ‘To renew the struggle, he applied himself to winning over the Saxons and other frontier people.’¹⁶⁷ Echter stelt Nithard zelf het volgende na de overwinning:

He was compelled by various needs to turn for help anywhere he could get it. So, he distributed public property for private use; he gave freedom to some and promised it to others after victory; he also sent into Saxony to the immense number of *frilingi* and *lazzi*, promising them, if they should side with him, that he would let them have the same law in the future which their ancestors had observed when they were still worshipping idols. Since they desired this law above all, they adopted a new name, ‘Stellinga’.¹⁶⁸

Of Stellinga al was ontstaan voor de oproep van Lotharius of hierna is tot op heden een blijvende discussie tussen historici. Een andere discussie die nog door historici gevoerd wordt, is de beweegredenen van de Stellinga.

Rembold stelt dat de Stellinga, plunderend en terreur plegend over het platteland trokken. Enthousiast door succes waren de Stellinga overgegaan op eigen bestuur zonder leiding van andere partijen. Volgens Rembold kregen de Stellinga aan het begin van 842 ook

¹⁶⁴ Goldberg, ‘Popular Revolt, Dynastic Politics, and Aristocratic Factionalism in the Early Middle Ages’, 493.

¹⁶⁵ *Annales Bertiniani* (841), 38, in: Goldberg, ‘Popular Revolt, Dynastic Politics, and Aristocratic Factionalism in the Early Middle Ages’, 494.

¹⁶⁶ Goldberg spreekt zelf over een ‘broederoorlog’ maar voor deze scriptie is gekozen voor het conflict tussen de broers; Goldberg, ‘Popular Revolt, Dynastic Politics, and Aristocratic Factionalism in the Early Middle Ages’, 494.

¹⁶⁷ *Ibidem*.

¹⁶⁸ Nithard (maart 842), 167.

hulp van de Noormannen.¹⁶⁹ De Stellinga werden uiteindelijk in 843 neergeslagen door Lodewijk de Duitser en het Frankische leger. Het gevolg daarvan was dat de Saksische elite nu nog meer nadruk ging leggen op de oorsprong en de verschillen van de groepen.¹⁷⁰ Lotharius had gefaald in zijn strategie.¹⁷¹

Kortom, het conflict tussen Lotharius I, Lodewijk de Duitser en Karel de Kale heeft ervoor gezorgd dat de Saksen verwickeld raakten in de strijd tussen de broers. Of het conflict tussen de broers kan worden aangewezen als dé oorzaak van de Stellinga-opstand valt nog te betwisten.

¹⁶⁹ Rembold, *Conquest and Christianization*, 112.

¹⁷⁰ Rembold, *The Politics of Christianization in Carolingian Saxony*, 76 – 116, in: Flierman, *Pagan, Pirate, Subject, Saint*, 6.

¹⁷¹ B. Scholz, *Carolingian Chronicles*, 168, in: Cusack, 'Pagan Saxon Resistance to Charlemagne's Mission', 46.

Conclusie

In deze scriptie is de Stellinga-opstand geanalyseerd. Dit is gedaan door middel van de Protracted Social Conflict (PSC) theorie van Edward Azar. Centraal in deze scriptie stond de vraag hoe de Stellinga-opstand te verklaren is. Dankzij Azars theorie is er een unieke invalshoek geboden om de Stellinga-opstand te onderzoeken. De aard van de Stellinga-opstand valt namelijk in een historisch debat dat vandaag de dag nog gevoerd wordt. Zo hebben de Duits marxisten in de jaren vijftig tot en met de jaren tachtig van de vorige eeuw gesteld dat het vooral ging om de klassenstrijd binnen Saksen.¹⁷² Daarentegen heeft Goldberg in de jaren negentig gesteld dat de Stellinga-opstand vooral in het licht van de ‘burgeroorlog’ moest worden gezien.¹⁷³ Rembold had daar in de eenentwintigste eeuw aan toegevoegd dat de Stellinga-opstand waarschijnlijk niet anti-elite, anti-christendom of anti-Karolingisch was.¹⁷⁴ Rembold zocht meer een verklaring in de politiek van Lotharius I.¹⁷⁵ Deze historici gingen echter weinig in op de rol van identiteit. Aan de hand van de PSC-theorie is meer analyse gekomen rond de rol van identiteit. Binnen het PSC-model zijn alleen de *preconditions* geanalyseerd. Deze dienden als het basisframe van de conflictkaart.

In het eerste hoofdstuk is onderzocht in hoeverre er sprake was van een gebrek aan gemeenschappelijke inhoud in Saksen. In dit hoofdstuk werd geconcludeerd dat onder de Saksen zelf sprake was van een gemeenschappelijk gevoel voor de invallen van Karel de Grote in 772. In het tweede hoofdstuk werd ingegaan op de menselijke behoeften. Daarbij werden de behoeften (fysieke) veiligheid, participatie en acceptatie onderzocht. Voor de komst van Karel werden deze behoeften redelijk in stand gehouden door de Saksen zelf. Met de komst van de Franken was hier echter grote verandering ingekomen. Dit werd vooral in het derde hoofdstuk duidelijk. Hierin werd onderzocht wat de rol van de ‘staat’ was in Saksen. De Saksen werden met de komst van de Franken steeds meer onderdrukt dankzij de invoering van de capitularia en de kerstening. Tot slot is in het laatste hoofdstuk de rol van het ‘buitenland’ onderzocht. Hiermee werd onderzocht welke rol het conflict tussen de broers Lotharius I, Lodewijk de Duitser en Karel de Kale had op de Stellinga-opstand.

¹⁷² H. Bartmuss, W. Eggert, S. Epperlein, E. Müller-Mertens, H. Schulze, en R. Wenskus.

¹⁷³ Goldberg, ‘Popular Revolt, Dynastic Politics, and Aristocratic Factionalism in the Early Middle Ages’, 467-501.

¹⁷⁴ Springer, *Die Sachsen*, 208, in: Rembold, *Conquest and Christianization*, 119.

¹⁷⁵ Rembold, *Conquest and Christianization*, 119.

Aan de hand van deze conflictkaart zou kunnen worden gesteld dat de aard van Stellinga-opstand een opstapeling is geweest van voorafgaande feiten. Zo heeft de onderdrukking van de Saksische identiteit een grote rol gespeeld. De Saksen waren tijdens de Karolingische periode onder druk gezet. Wellicht was de Stellinga-opstand om deze reden tegen het Karolingische Rijk in opstand gekomen en was het een uitbarsting van het onderdrukte gevoel. Hierbij kan wellicht het christendom een rol hebben gespeeld omdat die verworven was met het Karolingisch Rijk. Echter, de Stellinga-opstand beschouwen als geheel antichristelijk is een stap te ver. Het zou eerder gaan om het verliezen van de Saksische identiteit en tradities door het opleggen van het christendom, dan een strijd tegen het christendom.

Tevens was de Stellinga-opstand geen klassenstrijd. Ondanks dat de Saksen, zo is verondersteld in deze scriptie, wellicht bewust waren van deze klassen, heeft dit niet geleid tot de klassenstrijd die de Duitse marxisten hadden verondersteld. Wat de marxisten stelden is waarschijnlijk het gevolg van hun construct over klassenstrijd uit het marxistische perspectief. Liever stel ik dat de Stellinga-opstand een opstapeling was van diverse factoren met als hoofdfactor identiteit zoals naar voren is gekomen in deze scriptie. Het conflict tussen de broers heeft wel zeker een rol gespeeld, zoals Goldberg stelde, maar het is niet de hoofdoorzaak. Het was wellicht de druppel die de emmer deed overlopen of bood de Saksen een geschikt moment om in opstand te komen. Ik ben het dan ook eens met Rembold dat Stellinga niet per se terug wilde naar het heidendom, mede omdat we niet weten of de Saksen zichzelf wel zagen als heidenen. Al met al, de Stellinga-opstand was een gevolg van een opeenstapeling aan diverse factoren die samen hebben geleid tot het ontstaan van het gewelddadige conflict.

Afbeeldingen

Fig. 1 – De doop van de Saksen via <https://www.istockphoto.com/nl/vector/baptism-of-the-saxons-gm184988678-19053791> (toegang 22/03/2021).

Fig. 2 – Karel de Grote's Europa in: J. Story (ed.), *Charlemagne. Empire and Society* (Manchester 2005) XVII.

Fig. 3 - Vereenvoudigde stamboom van de afstammelingen van Lodewijk de Vrome in: M. de Jong, *Confronting Crisis in the Carolingian Empire; Paschasius Radbertus' Funeral Oration for Wala of Corbie* (Manchester 2020).

Bibliografie

Primaire literatuur

Annales Bertiniani, vert. F. Grat, J. Vielliard en S. Clemencet (Parijs, 1964).

Annales of Xanten in: Reinhold Ran (red.), *Fontes ad historiam regni Francorum aevi Karolini illustrandam*, I (Berlijn 1956).

ARF in: *Carolingian chronicles: Royal Franksih annals and Nithard's Histories*, vert. B. Scholz (Michigan 1972).

Capitulatio de Partibus Saxoniae, in: P. Dutton (red.), *Carolingian Civilisation; A Reader* (Peterborough 1993).

Einhard, *VK*, in *Two Lives of Charlemagne; Einhard and Notker the Stammerer*, vert. D. Ganz (Londen 2008).

Nithard's Histories in *Carolingian chronicles: Royal Franksih annals and Nithard's Histories*, vert. B. Scholz (Michigan 1972).

V.S. Lebuini antiqua, MGH, SS. 30.2., in: B. Bachrach, *Charlemagne's Early Campaigns (768-777): A Diplomatic and Military Analysis* (Leiden 2013).

Secundaire literatuur

Amory, P., *People, and Identity in Ostrogothic Italy 489 – 554* (Cambridge 1997).

Avruch, K., 'Three Frameworks for Understanding Intractable Social Conflict: Reflections on Azar, Burton and Beyond' in: J. Stone, R. Dennis en P. Rizova (red.) *The Wiley Blackwell Encyclopedia of Race, Ethnicity and Nationalism* (New York 2016) 528 – 539.

Avruch, K., en C. Mitchell (red.), *Conflict Resolution and Human Needs: Linking Theory and Practice* (Abingdon 2013).

Azar, E., 'Protracted International Conflicts: Ten Propositions', *International Interactions* 12 (1985), 59 – 70.

Azar, E., *The management of Protracted Social Conflict: Theory and Cases* (Hampshire 1990).

Bachrach, B., *Charlemagne's Early Campaigns (768-777): A Diplomatic and Military Analysis* (Leiden 2013).

Bartmuss, H., 'Einige Bemerkungen zum Stellingaufstand und zum Stand der sozialökonomischen Entwicklung in Sachsen im 9. Jahrhundert', *Zeitschrift für Geschichtswissenschaft*, 24 (1976).

Bhatia, M., 'Fighting Words: Naming Terrorists, Bandits, Rebels and Other Violent Actors', *Third World Quarterly*, 26 (2005) 1, 5 – 22.

Biller, P., (red.), *Religion and Medicine in the Middle Ages: volume 3* (Suffolk 2001).

Biller, P., 'Words and the Medieval Notion of "Religion"', *Journal of Ecclesiastic History* 36 (1985).

Brubaker, R., 'Religious Dimensions of Political Conflict and Violence', *Sociological Theory*. 33 (2015) 1, 1-19.

Burton, J., *Conflict: Human Needs Theory* (Londen 1990).

Cabaniss, A., 'Popular Revolt in the Ninth Century', *Studies in English*, 13 (1972).

Cubitt, C., 'Memory and narrative in the cult of early Anglo-Saxon saints', in: Y. Hen en M. Innes (red.), *The uses of the past in the early middle ages* (Cambridge 2009) 29 – 66.

Cusack, C., 'Pagan Saxon Resistance to Charlemagne's Mission: 'Indigenous' Religion and 'World' Religion in the Early Middle Ages', *Pomegranate; The International Journal of Pagan Studies* 13 (2011) 1, 33 – 51.

Dean, S., 'Felling the Irminsul: Charlemagne's Saxon wars', *Medieval Warfare* 5 (2015) 2, 15-20.

Demmers, J., *Theories of Violent Conflict* (Oxfordshire 2016).

Dinn, R., 'Baptism, Spiritual kinship, and Popular Religion in Late Medieval Bury St Edmunds', *Bulletin of the John Rylands Library* 72 (1986) 3, 93-106.

Effros, B., "De partibus Saxoniae and the regulation of mortuary custom: a Carolingian campaign of Christianization or the suppression of Saxon identity?" *Revue belge de philologie et d'histoire* 75 (1997) 267–286.

Eggert, W., 'Rebelliones servorum. Bewaffnete Klassenkämpfe im Früh- und Hochmittelalter und ihre Darstellung in zeitgenössischen erzählende Quellen', *Zeitschrift für Geschichtswissenschaft* 23 (1975) 1154-1160.

Ehlers, C., 'Between Marklo and Merseburg: Assemblies and Their Sites in Saxony from the Beginning of Christianization to the Time of the Ottonian Kings', *Journal of the North Atlantic* 8 (2016) 134 – 140.

Fichtenau, H., *The Carolingian Empire, The Age of Charlemagne* (New York 1957).

Flierman, R., *Pagan, Pirate, Subject, Saint; Defining and Redefining Saxons 150 – 900 A.D.* (Proefschrift, Utrecht 2015).

Flierman, R., *Saxon Identities AD 150-900* (Londen 2017).

Goldberg, E., 'Popular Revolt, Dynastic Politics, and Aristocratic Factionalism in the Early Middle Ages: The Saxon Stellinga Reconsidered', *Speculum* 70 (1995) 3, 467-501.

Hen, Y., 'Charlemagne's Jihad', *Viator* (2006).

Innes, M., *An Introduction to Early Medieval Western Europe, 300-900: The Sword, the Plough and the Book* (Londen 2007).

Jenkins, R., *Social Identity* (Leiden 2014).

Jong, de, M., 'Charlemagne's Church' in: J. Story (ed.), *Charlemagne. Empire and Society* (Manchester 2005), 103 – 135.

Kurze, F., *Annales Regni Francorum 741 – 829 qui dicuntur Annales Laurissenses maiores et Einhardi*. MGH srG (Hanover 1895).

M. Verkuyten, M., *The Social Psychology of Ethnic Identity* (New York 2005).

Mckitterick, R., *Charlemagne; The Formation of a European Identity* (Cambridge 2008).

Müller-Mertens, E., 'Der Stellingaopstand (841-843). Seine Träger und die Frage der politischen Macht', *Zeitschrift für Geschichtswissenschaft* 20 (1972): 818-42.

Nelson, J., 'The search for peace in a time of war: the Carolingian Brüderkrieg, 840-843', *Träger und Instrumentarien des Friedens im hohen und späten Mittelalter* 43 (1996), 87 -114.

Palmer, J., 'Defining paganism in the Carolingian world', *Early Medieval Europe*, 15 (2007) 4, 402 – 425.

Pohl, W., 'Introduction – Strategies of Identification: A Methodological Profile', in W., Pohl and G., Heydemann (red.), *Strategies of Identification: Ethnicity and Religion in Early Medieval Europe* (Turnhout 2013).

Ramsbotham, O., 'The analysis of Protracted Social Conflict: A tribute to Edward Azar', *Review of International Studies*, 31 (2005) 1, 109-126.

Rembold, I., *Conquest and Christianization; Saxony and the Carolingian World, 772-888* (Cambridge 2018).

Rembold, I., 'The Politics of Christianization in Carolingian Saxony'. PhD diss., University of Cambridge, 2014.

Scholz, B., *Carolingian Chronicles*, vert. B. Rogers (Michigan 1970).

Selbin, E., 'Theorizing Revolutions- Revolutions in the Real World: Bringing Agency Back'.
in: J. Foran, *Theorizing Revolutions* (London and New York 1997) 123 – 136.

Shue, H., *Basic Rights: Subsistence, Affluence and US Foreign Policy* (Princeton 1980).

Shuler, E., 'The Saxons within Carolingian Christendom: post-conquest identity in the translations of Vitus, Pussina and Liborius', *Journal of Medieval History*, 26 (2010) 1, 39-54.

Springer, M., *Die Sachsen* (Stuttgart 2004).

Wagner, N., 'Der name der Stellinga', *Beiträge zur Namenforschung* n.s. 15 (1980) 128 – 133

Wickham, C., 'Space and Society in Early Medieval Peasant Conflicts', in *Uomo e spazionell'alto Medioevo* (Spoleto, 2003), 551-85.